

JUDr. Karel Engliš,
prof. Masarykovy univerzity v Brně a ministr financí.

Řeč

pronesená při slavnosti odhalení pamětní desky
na rodném domě prof. Dr. Albína Bráfa 18. září
1927.

Oslavujeme dnes památku velkého muže — prof. Dra Albína Bráfa, slavného rodáka třebíčského. 1. července tomu bylo patnáct let, co skončil jako rakouský ministr orby v Roztokách a vydechl svá poslední slova: „Tak dobrou noc.“

Narodil se v Třebíči na Horce v č. 93. dne 27. února 1851 a dosáhl tedy věku 61 let. Albín Bráf byl ze skromných poměrů jako téměř všichni naši velcí mužové. Jeho otec Antonín Bráf byl hospodářským úředníkem na valdštýnském panství a měl šest dětí. Malý Albín prožil své dětství s rodiči ve Lhotě u Třebíče a později ve Valečově u Mnichova Hradiště. Akademické gymnasium vystudoval nadaný Bráf v Praze, tamtéž právnickou fakultu. Hned při počátku universitního studia ztratil Bráf otce a na matku dolehly těžké starosti, takže se syn musil živiti vychovatelstvím ve šlechtických rodinách. Roku 1874 vstoupil do soudní praxe. Po odchodu prof. Haněla, rovněž třebíčského rodáka do Záhřebu dostal se Bráf na obchodní akademii, kde se stal po roce definitivním profesorem. Současně vyučoval národnímu hospodářství v Ženském výrobním spolku. Obchodní akademie v Praze byla průpravou mnoha vynikajícím mužům. R. 1877, tedy v 26 letech se habilitoval Bráf na české technice v Praze a 2 roky po té po Jonákovi suploval přednášky o národním hospodářství a statistice na téže vysoké škole. Po habilitaci na technice se ucházel Bráf o habilitaci na tehdy ještě německé Karlově universitě v Praze, kde působili tenkrát už vedle Jonáka Randa, Talíř, Zucker, pozdější profesori české právnické fakulty. Téhož roku se stal Bráf i zde soukromým docentem. Bráf byl první, který na německé Karlově universitě před jejím rozdělením přednášel a to jako docent o národním hospodářství česky. Nezapomeňme, že bylo tenkrát Bráfovi překonávati velké překážky. Jeho předchůdce a příznivec prof. Jonák, rodem Čech, by se byl s ním proto téměř rozkmotřil. Nebylo tenkrát ještě české terminologie národohospodářské. V roce 1882, tedy ve třicátém roce svého věku jmenován byl Bráf mimořádným profesorem nár. hospodářství s českou řečí vyučovací ještě na společné universitě, jejíž rozdělení se už chystalo. Svě místo na obchodní akademii i na technice přenechal mladšímu Kai-

zlovi. Bráf přešel pak po rozdělení university na českou právnickou fakultu, kde se stal r. 1890 profesorem řádným.

Vstupem českých poslanců na říšskou radu 1879 a dosažením většiny české na zemském sněmu 1883 vzešla naléhavá potřeba vzdělaných národohospodářů v politice a tak se dostal Bráf do zemského sněmu, nechtěje se rozloučiti s Prahou a university a Kaizl na říšskou radu.

Bráf byl zvolen r. 1883 za skupinu venkovských okresů Žamberk a Ústí n. O. a 1887 se stal přísedícím zemského výboru s humanitním referátem. Po druhé byl zvolen Bráf za poslance r. 1889 za nesvěřenský velkostatek a byl opět povolán do zem. výboru. Bráf byl Staročech a po pádu této strany následkem vídeňských punktací v 90tých letech odešel z politického života. V únoru 1888 oženil se Bráf s dcerou Riegrovou Líbuší, vzácnou, hlubokou duší, sestrou stejně vzácné ženy Marie Červinkové-Riegrové a bratra Bohuše Riegra, pozdějšího profesora státní vědy na české právnické fakultě v Praze. R. 1895 byl Bráf jmenován členem panské sněmovny. Praktickou národohospodářskou politiku prováděl v přčetných národohospodářských funkcích, o níž se při hodnocení jeho díla zmíníme.

V letech 1906—1908 byl vedle Golla a Otta českým spoluvychovatelem ve státních vědách následníka trůnu Karla. Roku 1908 ztratil Bráf svého jediného syna Václava, smrt synova podlomila i život otcův. Znovu byl rok na to povolán do politického života, byv jmenován ministrem orby v kabinetě Bienertově. — V listopadu však už odchází, marně se vzepřev sankcí zemským zákonům v Alp-ských zemích, jimiž se vylučoval český jazyk ze škol zemí udržovaných. Ještě jednou byl povolán Bráf za ministra orby a to za Stürgha v roce 1911. Bráf byl už těžce churav. Plnil přehorlivě povinnosti svého úřadu až do posledního dechu. Ba, jakoby jeho duch cítil blížící se konec, byl nad míru plodný, a tvořivý a uspíšil Bráfův konec. Odpočívá na vyšehradském hřbitově v hrobce Riegrově. Životopis Bráfův byl pečlivě sestaven jeho žákem a důvěrníkem, profesorem národního hospodářství na Karlově universitě, svého času též ministrem sociální péče Drem Josefem Gruberem, který spolu s prof. Horáčkem vydal literární pozůstalost Bráfovu. O tento životopis se opírají i moje data.

Byl jsem Bráfovým žákem, v posluchárně i semináři, poctil mou promoci svou návštěvou, usměrnil práci celého mého života a jsem šťasten, že se mohu při této slavnostní příležitosti hluboce pokloniti jeho památce. Bráf byl muž malý, statné postavy, s orlím nosem, tmavým, chytrým a dobrým okem, vysokým čelem a plnovousem. Nosil skřípec s černou obrubou. Tak jej vidím, když mne po universitních studiích potkal v Praze na ulici, vzal a vedl za ruku a nabádal k vědecké dráze.

Bráf byl člověk nesmírně bystrý, duchaplný, veselý, se sžíravým vtipem a veselostí. Vykládal mně už nemocen v Roztokách o svém veselém koutku v ministerské radě, rád nám i v seminářích vyprávěl po práci politické anekdoty. — Bráf byl člověk plný ohně v lásce, práci i v boji, jeho oko plné dobroty dovedlo též metati blesky. Konec jeho života byl bez bojů, byl uznáván jako jeden z nejlepších a nejmoudřejších synů národa, bolest duševní a utrpení tělesné uhasilo oheň a Bráf odpustil svým nepřátelům, láska a dobrota obestřela celou jeho bytost. Bráf byl ryzí a nezlomný charakter, člověk šlechtný, který šel vždy pevně za ideálem národním a lidským, člověkem pravdivým. Bráf byl Čechem a své ne-

kompromisní češství ohlásil při prvním vstupu do kabinetu ministr-presidentovi i císaři, a jak už řečeno, ze zásadních národních důvodů opustil kabinet. Úměrně svým kvalitám byl milován i byl předmětem útoků, ne jako vědec a národohodář, nýbrž jako politik.

Bráf byl člověk hluboce vzdělaný, dobře postřehl, že věda národohospodářská potřebuje filosofických fundamentů, jež stále hledal. Všechny tyto vlastnosti spojené s neúmornou pílí a pracovitostí učinily z Bráfa velkého muže. Je přirozeným během věcí, že lid miluje a v paměti chová své básníky a krásné spisovatele, je známo, že politika oslavuje svoje vůdce a zdá se, že křivdou je úděl těch, kdož neméně ducha, práce a charakteru věnovali vědě, práci národohospodářské a výchově lidu. Jakoby jich zásluha měřena vnějším uznáním byla menší. Teprve historie vyrovná stíny a světla, ohodnotí práci ve staletém odstupu. V Berlínské Siegesallee za mohutnými sochami jednotlivých vládařů jsou malé hlavy největších současných mužů. Historie tuto perspektivu už dnes zvrátila a Kant úplně zastřel pruského krále, který ho v Siegesallee zastíňuje.

Bráf byl velký člověk, byl učencem, byl učitelem universitním, byl politikem, byl národohospodářským vůdcem svého národa.

Bráf byl vědcem, ba lze říci, že pravá a hluboká česká věda národohospodářská Bráfem teprve počíná. Ne že by nebylo bývalo před Bráfem českých spisů národohospodářských. Mezi předchůdci buďtež jmenováni zvláště Rieger, Brauner, Kampelík, Chleborád, Procházka, Wellner, avšak o této předchozí literatuře praví Gruber, že byla mělká, bez pravé výše vědecké a sloužící většinou praktickému povzbuzování a národohospodářskému vzdělávání lidu. Učitelem Bráfovým na universitě byl prof. Jonák, po němž sice zůstaly registrované učebnice statistiky a též česká učebnice národního hospodářství, ale Jonák nebyl samostatným badatelem národohospodářským.

Bráf projevoval už za studií veliký zájem pro politickou ekonomii a spolu s Kaizlem založil v roce 1874 národohospodářský odbor Všehrdu. Je tvůrcem či spolutvůrcem české terminologie národohospodářské, byl první, který po česku přednášel na universitě o této vědě. Doba, kdy vstupuje Bráf na universitní katedru, je doba hospodářského historismu, který byl obdobou historismu právního, a který spekulativního ducha Bráfova neuspokojoval. Proto velmi rád se přiklonil k methodice tak zvané rakouské školy, která přisoudila vedle historismu myšlenkové konstrukci vedoucí místo. Bráf dobře postřehl, že základní problémy každé vědy spočívají v methodice a noetice, jak je patrné z Listů o studiu národohospodářském z roku 1897. K vlastní theorii Bráf nedospěl, za života přes nesmírně bohatou činnost literární nevydal vlastní soustavy národohospodářské. Byl příliš sebekritickým, viděl hlouběji do základních problémů své vědy, než, aby se mu zde zdálo všechno samozřejmým, a položil svému bádání vysoké mety. Sám pravil o tom: „Práce moje literární byla dosti hojná, ale po hříchu, rozptýlená.“ Ale každá jeho práce speciální je hluboká, methodicky dobře fundována a důkladně zpracována. Nejznámějším i v cizině se stal jeho spis o severočeských poměrech dělnických (1881). Bráf měl všechny schopnosti pro vytvoření vlastní vědecké školy, criticismus i konstrukci, ale Bráfovi nebylo dopřáno, aby se výlučně věnoval učitelství a vědě. Muže jeho kvalit bylo na všechny strany třeba jako soli, všude čekala práce. Byla to doba politické a hospodářské obrody a nebylo dosti vzděla-

ných a schopných pracovníků. Bylo mu třeba přiložit všude ruku k dílu, byl poslancem, přísedícím zemského výboru, ministrem, bylo třeba vzdělávat lid, rodilo se záloženství, zakládala se zemská banka, organisovala se zemská statistická služba, uzákoňovalo se dělnické a pensijní pojištění, vyvíjela se městská i zemská služba humanitní, zřizován byl Národohospodářský ústav při české akademii, vzrůstaly zemědělské problémy celní, výrobní, obchodní, úvěrové atd. atd. — Všude vidíme Bráfa jako iniciátora, spolutvůrce, poradce, ke všem problémům zaujímá vědecké stanovisko, byl dlouho jediným, ale za života vždy prvním českým národohospodářem, k němuž se obracela veřejnost o pokyn, mínění, radu, stanovisko, spolupráci. Mohl se uzavřítí těmto žhavým národním, politickým, hospodářským a sociálním problémům při své teorii on, který zasvětil celou svou práci blahu národa? Lze tedy říci, že byl Bráf jedním z nejmohutnějších činitelů, který své doby spoluročoval vývoj našich poměrů hospodářských a sociálních. — Kde je jeden, těžká dělba práce.

Nesmrtelná zásluha Bráfova o českou vědu národohospodářskou spočívá v jeho činnosti vychovatelské a učitelské. Bráf byl nejskvělejší učitelem právnické fakulty v Praze. Tisíce žijících právníků starší generace mají jasnou vzpomínku tohoto nezapomenutelného učitele. Když Bráf promluvil poprvé jako ministr orby v rakouském parlamentě, napsala Neue Freie Presse, že parlament záviděl jeho universitním posluchačům. Jeho přednášky byly nejhojněji navštěvovány. Chodil po katedře, hlavu nakloněnou, časem ruce v kapse, klidně a s vítězným úsměvem při logickém rozboru, se zápalem při řeči o národním a společenském ideálu, se sebevědomím i ironií při rozboru odpůrců; dramatický výklad nikdy nepostrádal duchaplných obrátů, citátů i humorů a ještě dnes vykládám svým posluchačům, jak nám to říkal Bráf. Ale co činilo Bráfa učitelem zvláště skvělým, byl jasný a přehledný výklad nejsložitějších problémů. Viseli jsme na něm, ožil a rostl mezi námi.

V seminářích, jež se za mých časů konaly v jeho soukromém bytě v Palackého ulici, jsme ho teprve měli rádi. Samozřejmě se konaly po večeři, dostali jsme černou kávu a doutník a začal rozhovor. Výše katedry zmizela a začala diskuse rovného s rovným. Jen argument platil. To byly krásné nezapomenuté večery. Bráf odchoval celou naši vědeckou národohospodářskou generaci. Tam byl naším učitelem i přítelem, tam si oblíbil posluchače, staral se o ně dále a vedl je i po studiích. Bráfova zásluha o výchovu našich národohospodářů je veliká. Přípravoval takto i zřízení druhé české university. Miloval studenty a pamatoval i finančně na podporu studentů budoucí tenkrát university na Moravě. Nazvali jsme proto spolek na podporu posluchačů právnické fakulty v Brně jeho jménem.

V činnosti politické není těžisko práce a významu Bráfova. Byl sice svými vlastnostmi předurčen pro politiku, avšak spád politických poměrů mu znemožnil setrvati v politice. Bráf byl Staročech a muž konservativní. Postavení jeho otce, jeho vztahy ke šlechtě, kde vyučoval za studií, jeho poměr k Riegroví, ale hlavně celá probuzenecká doba ho včlenila do staročeského idealismu, který bral prof. Bráf vážně. Pád staročeství zakončil jeho politickou činnost. Nová politická vlna porážela ne vždy prostředky vybíravými vůdce éry předchozí a Bráf těžce nesl křivdy a pohany Riegrovy. Zůstala v něm zahořklost, která nezůstala utajena, i když ustoupil z politického života, zůstav literárně a žurnalisticky rádcem i kár-

cem národa. Jeho konservatismus vzpíral se i tehdejšímu pokrokovému vystupování prof. Masaryka. Vrátil-li se Bráf v posledních letech svého života do politiky, tedy nikoli jako politický straník, nýbrž jako národohospodářský odborník, přijmán jsa už bez námitky všemi politickými stranami a oblíben všude. V té době se sblíží Bráf i s dřívějšími svými odpůrci, stává se jich spolupracovníkem.

Nebyl-li shodou okolností Bráf politickým vůdcem, nepřestal být vůdcem národohospodářským. Bráf dobře postřehl, že k národní obrodě české, která počala kulturně a literárně a vedla k národnímu probuzení politickému, bylo třeba ještě obrody hospodářské. Obrození národní směřovalo k politickému osamostatnění. K udržení národní kultury je třeba souměrné výstavby národního tělesa, poněvadž nemůže národ žít kulturně jen z historických památek, kultura žádá odpovědi na všechny živé problémy, žádá stálé tvorby, žádá inteligence a rovnoměrné stavby lidu se všemi třídami a stavy. Má-li národ udržeti svou kulturu, musí suverenně ovládati své těleso a vésti i formovati ho směrem svého velkého ideálu. Proto potřebuje národ nezbytně politické samostatnosti k trvalému životu národnímu a kulturnímu. Avšak samostatnost politická je přímo podmíněna schopností národa k samostatnosti hospodářské. A proto Bráf postavil vedle obrození kulturního a politického problém obrození hospodářského, problém hospodářského nacionalismu. Neovládali jsme v rámci Rakousko-Uherska svých hranic, nemohli jsme ochraňovati svého mladého průmyslu proti soutěži cizí. Bráf postavil toto výchovné clo v heslo „Svůj k svému“, ale vštěpoval ho nejen spotřebitel, nýbrž zejména též obchodník, poněvadž neběželo jen o to, abychom kupovali u českého člověka, ale abychom kupovali práci českého člověka. Bráf však viděl současně, že nebezpečím i cla výchovného i hesla „Svůj k svému“ by bylo, kdyby proto výroba — spoléhajíc na ně — z pohodlně. Cílem bylo pomoci domácí výrobě k vyspělosti a soutěživosti, vychovati podnikatele, zdokonaliti techniku; lze říci, že jeho dílem bylo zřízení Národohospodářského ústavu při České akademii v r. 1907, který právě sleduje tyto cíle, chce učiniti z našich podnikatelů evropské a světové lidi. Po smrti Hlávkově v r. 1908 byl zvolen Bráf presidentem tohoto ústavu. Příčiněním Bráfovým se dostalo ústavu z různých stran velkého obohacení. Ve všech odvětvích praktické hospodářské činnosti národní vidíme Bráfa na vedoucím místě. Zemským výborem byl delegován do zemědělské rady, byl členem ředitelství české hypoteční banky a přinesl zde mnoho konstruktivních myšlenek pro organizaci a zlevnění úvěru zemědělského a melioračního, zorganizoval Zemskou banku, byl členem statistické komise, členem mezinárodního ústavu sociologického, předsedou kuratoria čs. obchodní akademie, inspektorem českých vyšších obchodních škol v Čechách a na Moravě, byl činným v Průmyslové jednotě, v Právníkové jednotě, byl otcem myšlenky zemského pojišťovacího fondu, členem sociálně humanitní komise města Prahy, členem představenstva úrazové pojišťovny v Praze, členem ústředí založen, stál po Palackém a Řiegrovi v čele Svato-bora, spolku k podpoře českých spisovatelů atd.

Hospodářský život náš ovládal literárně a žurnalisticky v nesčetných pracích knižních, brožurách, člancích v časopisech odborných i v denním tisku. Národohospodářem zůstal i jako člen vlády a mnoho podnětu vyšlo zde z jeho bystré hlavy, jež zvláště horečně pracovala cítíc blížící se katastrofu.

Bráf nezapomínal též oné složky národa, která je hospodářsky nejslabší, na

dělnictvo. Mnoho péče praktické i vědecké věnoval otázkám sociálním i humanitním. Jeho spis „Almužna a mzda“, kterým provázel myšlenku sociálního pojištění, je překrásným vědeckým rozbořením problému a plně vřelé lásky k dělnictvu.

Bráf se nedočkal politického osvobození českého národa a plodů své hospodářské budítelské práce.

Jestliže rodná obec uctívá památku svého velkého a slavného rodáka, pak plní úkol za celý náš národ. Bylo by nevděkem, kdybychom v osvobozené vlasti zapomínali těch, kdo za svízelných poměrů počali budovati pracně a nezištně kámen za kamenem k základům, bez nichž bychom byli samostatnosti nenabyli anebo jí neudrželi. Nemůžeme jim osvědčiti jinak své vděčnosti, leda uctívou památkou. Ale mužové velikosti Bráfovy mají býti i vzorem naší mládeži. Bráf je skvělým dokladem, jak nadání spojené s prací a charakterem vede k životnímu dílu, jehož význam přetrvává věky. Město Třebíč i celá země Morava může býti hrdá na svého Bráfa! —

Dre Albíne Bráfe, kdybys mohl býti duchem mezi námi, zamyslił bys se. — Všechny třídy a všechny stavy se sešly, aby uctili Tvou památku. Zamyslił bys se nad tím, jak náš národ vždy v přítomnosti se členil v prudké bojovné skupiny, ale sešel se, když šlo o společný osud v minulosti anebo o společný národní cíl v budoucnosti. Nechť každý, kdo pohlédne na tuto pamětní desku, jde okolo za svým denním zájmem, pokloní se Tvé památce pravě:

„Byl to velký a dobrý člověk.“